

індивідуальний композиторський стиль, творчо продемонстрував шлях відродження фольклорного мелосу в «новій» музиці, розпочав воістину революційні зрушення в баянному репертуарі. Неофольклоризм В. Зубицького сприяє адаптації виконавців-народників до «нової музики», розширюючи сферу їхніх естетичних уподобань і відкриває шляхи для досліджень музикознавцями-теоретиками.

БІБЛЮГРАФІЯ

1. Гончаров А. О. Неофольклористичні тенденції у баянній творчості В. Зубицького: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / А. О. Гончаров. – К., 2006. – 17 с.
2. Грица С. Фольклор у просторі та часі / С. Грица: вибрані статті. – Тернопіль: Астон, 2000. – 245 с.
3. Давидов М. А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста / М. А. Давидов: навч. Посібник. – К.: Муз. Україна, 1997. – 240 с.
4. Зинькевич О. Огонь молодости / О.Зинькевич // Советская музыка. – № 1. – 1986 – С. 41.
5. Зубицкий В. Д. Диалог о времени и мастерстве / В. Д. Зубицкий. – К.: Ассо-opus Publishers, 2003. – 40 с.
6. Сюта Б. О. Музична творчість 1970 – 1990-х років: параметри художньої цілісності / О. Б. Сюта. – К.: Грамота, 2006. – 256 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гейченко Микола Іванович – доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін, заслужений працівник культури України.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутнього вчителя музики, музично-естетичне виховання підрастаючого покоління.

ДАЛОГ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Олена ГОРБЕНКО (Кіровоград)

У статті розкривається сутність діалогового принципу навчання, його значення і специфіка в процесі викладання музично-інструментальних дисциплін.

В статті розкривається сутність діалогового принципу навчання, його значення і специфіка в процесі викладання музично-інструментальних дисциплін.

Ключові слова: діалогове спілкування, художньо-інтерпретаційний процес, музично-інструментальні дисципліни, індивідуально-диференційований підхід.

Актуальність проблеми. У мистецькому навчально-виховному процесі педагогічна діяльність відзначається своєю специфічністю, оскільки в її основі лежить емоційно-художня сфера, що вимагає від учителя особливого творчого підходу, поєднання таланту й натхнення [3, с.91]. Цього навчити неможливо, але навчити творчо працювати, виявляти творчу ініціативу на ґрунті реалізації «власної системи цінностей» (І. Зязюн), творчо використовувати набуті предметні й міжпредметні компетенції, художньо-інтерпретаційні вміння є головним чинником успіху формування музично-виконавської компетентності

майбутніх учителів музичного мистецтва. Провідне значення у процесі вивчення музично-інструментальних дисциплін надається діалоговому принципу, використання якого зумовлюється специфікою викладання музично-інструментальних дисциплін.

Основний зміст статті. Використання принципу діалогічності у процесі викладання музично-інструментальних дисциплін набуває особливого значення, оскільки зумовлюється специфікою музично-виконавської та музично-педагогічної творчості. Слушною є думка О. Олексюк, яка зазначає, що «діалог у музичній педагогіці – це не просто засіб, метод. Це сутнісна основа музично-освітнього процесу, його методологічний принцип, оскільки сама музика є актом міжособистісного спілкування» [4, с.14].

Принцип діалогічності мистецької освіти науковці [2, с. 265] трактують у таких рівнях:

1) як «її комунікативну спрямованість, утілення ідей «діалогу культур» у процесі навчання і виховання», як особливості процесу художнього пізнання; як уявний (невербальний) діалог з митцем, перетин просторово-часових кордонів і проникнення в «унікальний мікрокосмос». Такий внутрішній діалог потребує здатності до рефлексії, усвідомлення власного ставлення до мистецтва й у такий спосіб через діалогічну художню картину світу – усвідомлення власного «Я»;

2) взаємопроникнення особистісних смислів у системі «студент-педагог», «студент-студент», «студент-аудиторія».

Діалог передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію всіх учасників процесу художнього спілкування, формує емпатійний стиль стосунків, забезпечує духовно-емоційну насиченість процесу художнього спілкування. Соціальний контекст, у якому відбувається обговорення мистецьких творів на індивідуальних та групових заняттях, породжує особливі емоційно-мотиваційні імпульси, котрі допомагають визначити координати власної художньої діяльності.

Діалогова стратегія педагогічної взаємодії ґрунтується на основі взаєморозуміння та взаємоповаги й студенту зумовлюється дидактичним положенням про залежність ефективності навчально-виховного процесу від організації оптимального педагогічного спілкування (О. Леонтьєв), сприяє розвитку творчого потенціалу, забезпеченню «особистісно-формульованої функції» (О. Бодальов).

Використання проблемно-діалогічного принципу навчання дає змогу ефективно розв'язувати поставлені завдання, формувати ціннісно-мотиваційну сферу, викликати активність суб'єкта художньої взаємодії.

Проблемно-діалогічні ситуації в художньо-інтерпретаційній діяльності майбутнього вчителя музики виникають у процесі роботи над художнім образом й пов'язані з необхідністю усвідомити зміст

музичного твору, розкрити художній образ, здійснити аналіз жанрово-стилістичних особливостей, що пов'язані із закономірностями виконання.

Проблемно-діалогічні ситуації виникають також у процесі пошуку методів і способів роботи над музичним образом у процесі розв'язання художнього завдання, обґрунтування й виявлення теоретично-практичних аспектів процесу аналізу-інтерпретації. Теоретичні проблемні ситуації в художньо-інтерпретаційному процесі пов'язані з різними видами музично-теоретичного аналізу (історико-теоретичного, структурного, гармонічного, інтонаційного, технічного, звукового), виявленні інтонаційних зв'язків. Практичні проблемні ситуації виникають у процесі поступового пізнання-осягнення художньо-образного змісту, виконання окремих музичних елементів, знаходження тембрового забарвлення, засвоєння технічних труднощів, використання музично-виконавського досвіду й уміння знаходити нові способи відтворення і розуміння художньо-образного змісту музичного твору. Тому в процесі художньої інтерпретації проблемно-діалогічне спілкування передбачає розв'язування таких проблемних ситуацій, що покликані цілеспрямовано регулювати розвиток самостійності художнього мислення студентів, заохочувати досвід самостійної музично-виконавської діяльності, активізувати асоціативно-образну сферу, стимулювати творчу самостійність у процесі аналізу-інтерпретації, спонукати до творчого пошуку в розв'язанні художніх завдань.

Спільний пошук осмислення та розв'язання художньо-виконавських завдань передбачає розуміння кожного студента як суб'єкта процесу художнього спілкування, вміння оцінити й прийняти його думку, сприяє практичній реалізації його прагнення до саморозвитку, самоствердження й спричиняє, таким чином, використання у процесі формування музично-виконавської компетентності індивідуально-диференційованого підходу. Тому діалогові засади взаємодії педагога й студента передбачають створення нового типу спілкування – діалогу, що ґрунтується на взаєморозумінні, обміну думками і судженнями, оцінювальними підходами до художньої творчості. Результатом такої спільної діяльності є організація самостійної творчо-пошукової діяльності студентів, пізнання, засвоєння та набуття ними музично-виконавського досвіду, здатності до саморегуляції й самореалізації в художньо-виконавській діяльності.

Індивідуальний та диференційований підходи є такою організацією педагогічного впливу, що передбачає врахування індивідуальних особливостей, діагностику особистісно-типологічних особливостей і здібностей студентів, упровадження інноваційних художньо-педагогічних технологій, сутність яких полягає в оновленні

педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, використання способів оптимізації навчально-виховного процесу, вдосконалення використовуваних раніше педагогічних технологій різних рівнів і введення нових методів та прийомів, завдань різної складності, що спрямовуються на розкриття творчого потенціалу кожного студента, забезпечення можливостей вибору індивідуальної траєкторії навчання з метою самореалізації студентів у музично-виконавській творчості.

Принцип індивідуалізації, підкреслює Г. Падалка, означає піклування про «виявлення і збереження в учнів індивідуальної емоційно-оцінної реакції, смислових переваг у галузі мистецтва, розвиток здатності до вибору й застосування унікальних, неповторних саме для цієї особистості засобів мистецької творчості» [5, с. 154]. Дійсно, якщо художньо-інтерпретаційна діяльність не є для студента індивідуально-неповторним ставленням до твору, яскраво вираженим власним емоційно-емпатійним співпереживанням у процесі пізнання художнього образу, то створюються передумови уніфікованого творення музичних образів за певними штампами, «антихудожніми кліше». Тому виявлення й розвиток особистісних характеристик та особливостей студентів, актуалізація й збереження їхньої індивідуальної неповторності уможлиблює здійснити вплив на формування й розвиток усіх компонентів музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики.

Диференційований підхід дає змогу створити умови для особистісного, художньо-творчого самовираження студентів, реалізації їхнього творчого потенціалу з урахуванням інтересів, нахилів, уподобань та здібностей.

Музично-виконавська підготовка майбутнього вчителя музики характеризується переважно індивідуальною формою навчання, тому найактивніший вплив на формування художньо-інтерпретаційних компетенцій (предметних та міжпредметних) здійснюється в процесі індивідуальних занять з фаху, на яких, як зазначає О. Олексюк, «застосовуються різні прийоми впливу та активні методи навчання» [4, с. 100].

З огляду на це, «актуалізація індивідуального, опора на індивідуальне начало дає можливість «підтягнути» до вищого рівня розвитку всі компоненти художньої підготовки особистості» [5, с. 158], «сприяти розвитку властивих для кожного студента рис та особливостей, які становлять творчу музичну індивідуальність» [4, с. 100].

Індивідуальний та диференційований підходи зумовлюють використання принципу варіативності форм і методів навчання в процесі формування музично-виконавської компетентності майбутніх фахівців.

Принцип варіативності спрямовує розвиток загальної мистецької освіти в бік різноманітності форм, змісту й педагогічних технологій навчання і виховання й вимагає модернізації з метою створення умов для художньо-творчого самовираження особистості студента, адже в суспільстві як ніколи «актуалізована потреба в ініціативних людях з нестандартним мисленням, здатних до гнучкого реагування на виклик часу, виявляти й повноцінно реалізувати власний творчий потенціал [2, с. 264].

Організація навчального процесу за принципом варіативності передбачає створення стилю суб'єкт-суб'єктних стосунків, діалогової взаємодії педагога зі студентом і створює педагогу свободу вибору технологій навчання, варіативність методичних прийомів. Варіативність форм навчальної діяльності пов'язана з використанням у навчально-виховному процесі колективних, групових та індивідуальних форм навчання, вибір яких зумовлюється метою, навчальним матеріалом, методами й умовами навчання.

Кожна з форм має свої переваги. Так, колективна й групова діяльність сприяє посиленню творчої мотивації студентів, емоційно-психологічної, професійної адаптації майбутніх учителів музики, формуванню внутрішніх механізмів музично-виконавської компетентності.

Індивідуальна форма навчання є традиційною у сфері музично-педагогічної освіти, пов'язана із обранням методів, способів, прийомів педагогічного впливу відповідно до індивідуально-психологічних особливостей студентів, рівня їхнього художнього розвитку й активності в мистецько-педагогічному спілкуванні.

Важливою педагогічною умовою є забезпечення пріоритету самостійної художньо-практичної діяльності, яка є рушійною силою в процесі формування художньо-інтерпретаційних умінь і набуття музично-виконавського досвіду студентами. Художня практична діяльність має виконуватися систематично, щоденно й підпорядковуватися певній меті й завданням. Структура художньо-практичної діяльності, зокрема музично-виконавської, містить сформованість інтересів, потреб, чітке увлечення мети художньо-практичної діяльності, оволодіння способами практичного розв'язання поставленої мети, аналіз результату здійсненої діяльності. Студент повинен бути переконаним, твердо знати й усвідомлювати, що відсутність музично-виконавської практики, художньо-інтерпретаційного досвіду в різних видах музично-виконавської діяльності призводить до знецінювання художньої мети, нівелювання результатів художньо-інтерпретаційної діяльності, неможливості опанувати й досягнути глибинно-неповторні прошарки твору, а отже, й

негативно позначається на рівні оволодіння професійною компетентністю. Тому добір доцільних способів стимулювання потреби у різновидах музично-виконавської діяльності, залучення студентів у різні види музично-виконавської діяльності є запорукою успіху в процесі формування музично-виконавської компетентності майбутніх учителів музики.

Визначаємо взаємопов'язаних три етапи формування музично-виконавської компетентності майбутніх учителів: ціннісно-орієнтаційний, творчо-діяльнісний, творчо-репрезентативний.

Перший етап – ціннісно-орієнтаційний спрямовується на формування ціннісних орієнтацій студентів. Ці орієнтації опосередковуються особливостями професійної музично-виконавської діяльності, детермінують ставлення до загальнохудожніх, професійно-педагогічних цінностей – музичного мистецтва та музично-виконавської діяльності як засобу розвитку особистості, усвідомлення їхньої значущості у формуванні внутрішнього світу особистості, стимулюють розвиток інтересу, потреби, індивідуально-ціннісного ставлення студентів до різновидів музично-виконавської творчості,

На цьому етапі формується особистісно-ціннісний компонент музично-виконавської компетентності, що передбачає набуття необхідних знань з теорії та історії музичного виконавства, усвідомлення студентами значення поліхудожнього виховання в професійній діяльності вчителя музики; набуття ними спеціальних знань та художньо-інтерпретаційних умінь з фахових дисциплін. На цьому етапі розкриваються специфічні ознаки різновидів художньої творчості, усвідомлюються особливості музично-виконавської діяльності вчителя музики, важливість володіння різновидами музично-виконавської діяльності, мистецтвом імпровізації, музикування й творення, розуміння доцільності їхнього використання в навчально-виховному процесі. Важливим є усвідомлення соціального значення професії вчителя музики, ролі музичного мистецтва та музично-виконавської діяльності в процесах творення духовності, впливу на внутрішній світ особистості, усвідомлення невичерпних можливостей музично-виконавської діяльності в організації емпатійно-емоційних координат життєтворчості людини [5].

Другий етап – творчо-діяльнісний – є центральним і найбільш вагомим у формуванні музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики. Способи педагогічного впливу спрямовуються на розвиток художньо-інтерпретаційних умінь студентів у процесі самостійної творчо-пошукової й творчо-перетворювальної діяльності. На цьому етапі студентам надається можливість удосконалити рівень оволодіння художньо-інтерпретаційними

операціями: вміння самостійно аналізувати, добирати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки; виробляти здатність до творчого художньо-інтерпретаційного переосмислення, художнього виконання.

Робота спрямовується на розвиток художньо-інтерпретаційних компетенцій (у межах певної дисципліни) під час індивідуального спілкування з музичним твором (аналіз-інтерпретація програмних музичних творів, музичних творів програм загальноосвітньої школи, складання власних музичних композицій, музикування) і передбачає розвиток когнітивно-знаннєвої та емоційно-емпатійної сфери в процесі пізнання-переживання художньо-образного змісту, набуття музично-виконавського досвіду, оволодіння художньою технікою й супроводжується він виконанням творчих завдань, спрямованих на формування вмінь аналізувати гармонічну тканину твору, усвідомлювати інтонаційні зв'язки, принципи формотворення, проникнення в емоційно-образний зміст музичних творів, їхнє переживання, перевтілення й осягнення змістової сутності (метод музично-теоретичного аналізу, метод історизму, метод художніх аналогій (зіставлень, порівнянь і доповнень).

Третій – творчо-репрезентативний – спрямований на виявлення знань та вмінь студентів самостійно здійснювати музично-виконавську діяльність, застосовувати метод проектів у самостійній творчості. Цей етап передбачає підготовку й проведення художньо-творчих проектів в умовах спецкурсу «Основи музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики», презентацію інтегрованих художньо-творчих тем-проектів, що дає змогу дослідити динаміку всіх означених компонентів, критеріїв та показників сформованості досліджуваного нами феномена (ціннісно-мотиваційного, когнітивно-пізнавального, емоційно-емпатійного, сценічно-вольового, художньо-технічного, самостійно-творчого, художньо-проектувального, рефлексивно-оцінювального), їхню кристалізацію і трансформацію в систему музично-виконавських умінь та навичок, рівень сформованості самостійно-творчого компонента, його регулятивну функцію, що знаходить утілення в структурі музично-виконавської компетентності й передбачає переведення музично-виконавської компетентності з якісної характеристики особистості в дійовий механізм професійної компетентності вчителя музики.

Педагогічні методи та прийоми, що використовуються на цьому етапі, спрямовуються на формування художньо-інтерпретаційних умінь у процесі самостійно-творчої діяльності і ґрунтуються на діалоговому спілкуванні, що передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію всіх учасників

процесу навчального процесу, формує емпатійний стиль стосунків, забезпечує духовно-емоційну насиченість процесу художнього пізнання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: [наук.-метод. посібник] / Зязюн І. А. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
2. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Масол Л. М. – К., 2006. – 432 с.
3. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія / Михайличенко О. В. – Суми: Видавництво «Наука», 2004. – 210 с.
4. Олексюк О. М. Музична педагогіка / Олексюк О. М. – К., 2006. – 188 с.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Падалка Г. М. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
6. Щолокова О. П. Проблема якості вищої музично-педагогічної освіти в контексті системного аналізу // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2008. – №4. – С.16 – 19.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Горбенко Олена Борисівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін.

Коло наукових інтересів: музично-інструментальна підготовка майбутніх учителів музики.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Світлана ГРОЗАН (Кіровоград)

У статті аналізуються завдання реалізації компетентнісного підходу процесі підготовки майбутнього вчителя музики. Висвітлено методичні аспекти формування комунікативної компетенції на прикладі організації роботи в класі музичного інструменту.

В статті аналізуються задачі реалізації компетентного підходу в процесі підготовки майбутнього вчителя музики. Висвітлено методичні аспекти формування комунікативної компетенції на прикладі роботи в класі музичного інструменту.

Ключові слова: фахова підготовка вчителя музики, компетентнісний підхід, художньо-педагогічне спілкування.

Сучасні реалії розвитку суспільства, орієнтація на його гуманізацію та демократизацію, входження України в європейській культурно-освітній простір висувають особливі вимоги до працівників сфери освіти. Зокрема, Законом України “Про освіту” (1991 р.), Державною національною програмою “Освіта” (Україна ХХІ століття) (1994 р.) та Національною доктриною розвитку освіти України (2001 р.) перед учителями поставлено завдання постійного підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності і загальної культури.

Велика суспільна увага до відродження національних традицій, спрямованість на актуалізацію та розвиток національного культурного потенціалу надають особливої значущості питанням підготовки